

INNOVATSION TA'LIM SHAROTIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING METODIK KOMPETENTLIGINING SHAKLLANTIRISH USULLARI

Tanzilla Artikova

Namangan Davlat Chet Tillari Instituti tayanch doktoranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada metodik kompetentsiyaning mohiyatini tushunish uchun “metodika” va “kompetentlik” toifalarining talqinini ko‘rib chiqilgan. Falsafiy lug‘atlarda “metodologiya” uning nazariy va amaliy ishlarni tashkil etish va qurish tamoyillari va usullari tizimi hamda ushbu tizim nazariyasi shuningdek voqelikni o‘rganish va o‘zgartirish usullarini o‘rgatish hamda muayyan fanda qo‘llaniladigan tadqiqot usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: metodika, kompetentlik, metodologiya, kasbiy mahorat, metodologik kompetensiya, metodologik kompetensiya

ABSTRACT

This article examines the interpretation of the categories "methodology" and "competence" in order to understand the essence of methodical competence. In philosophical dictionaries, "methodology" refers to the system of principles and methods of organizing and constructing theoretical and practical work, and the theory of this system, as well as teaching methods of learning and changing reality, and research methods used in a particular science.

Keywords: methodology, competence, methodology, professional skills, methodological competence, methodological competence.

Zamonaviy jamiyatda turli xil o‘zgarishlar tufayli o‘qituvchilarning ma'lum bir o‘zgarishlari ro‘y bermoqda, ular tobora ko‘proq tanqidiy refleksli amaliyotchilar, faol tadqiqotchilar va o‘z amaliyotlarini takomillashtirish va takomillashtirishga intiladigan innovatorlar rolini olmoqdalar. O‘zgarishlarning kuchayishi o‘qituvchi oldiga uning haqiqiy professor bo‘lishi uchun ko‘plab talablarni qo‘yadi. Ular endi olimlar ko‘rsatayotgan bilimlarning shunchaki "iste'molchisi" emas, yoki bu bilimlarning shunchaki tashuvchisi ham emas, balki ular o‘z amaliyotining tadqiqotchilariga aylanishgan. Refleksiv amaliyot pedagogik o‘zgarishlarning asosi bo‘lishi kerak va bu faqat akademik, nazariy va amaliy jihatdan asoslangan bo‘lsa sodir bo‘lishi mumkin. Amaliyot o‘z tabiatiga ko‘ra dinamik va ochiq bo‘lganligi sababli, bo‘lajak o‘qituvchilar uchun ta'lim jarayoni haqida fikr yuritish, strategiyani

tanqidiy tahlil qilish va muayyan guruhda mavjud bo‘lganlarni yaratishga imkon beradigan fikrlash uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni tizimli ravishda rivojlantirish juda muhimdir.

Mamlakatning ta‘lim va ilmiy salohiyatini ro‘yobga chiqarish universitet fanining rivojlanishi, turli ilmiy, madaniy va ijtimoiy-siyosiy g‘oyalarning ijtimoiy e‘tirof etilishi va tarqatilishi bilan belgilanadi. Globallashuv davrida ijtimoiy faoliyatning barcha sohalari har xil turdagi bilimlardan, ijodiy tajribadan foydalanishni, bitiruvchilarni sifatli tayyorlash, ularga ta‘lim va tarbiya berishning ahamiyatini talab qiladi. Shunday qilib, ta‘lim sohasi raqobatbardoshlikni shakllantirish va milliy madaniyatlarni rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib, bo‘lajak bitiruvchilarning kasbiy mahorat darajasini belgilaydi hamda globallashuv sharoitida fan, texnika, iqtisodiyot va ta‘lim sohalarida izchil o‘zgarishlarni ta‘minlaydi.

Oliy ta‘limning strategik maqsadi zarur bilim, ko‘nikma, amaliy ko‘nikma va samarali fikrlash usullariga, falsafiy, kasbiy va fuqarolik fazilatlariga ega bo‘lgan, o‘z faoliyatini amalga oshirish qobiliyatini belgilovchi ma‘naviy va axloqiy qadriyatlarga ega bo‘lgan malakali mutaxassisni shakllantirishdan iborat. Kasbiy va malaka oshirish faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirdi. Raqobat yondashuviga, amaliy natijalarga, shaxsiy faoliyat tajribasiga yo‘naltirilgan ta‘lim o‘qitishni tashkil etishga yondashuvni tubdan o‘zgartirishga olib keladi.

Shu sababli, shaxsning hayotiy va kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish samarali echimlarni talab qiladigan o‘ta dolzarb muammodir.

Zamonaviy shaxsning kompetentsiya komponenti bo‘lgan kompetentsiya yondashuvining didaktik asoslarini bir qator olimlar: V. Bondar, S. Bondar, O. Ovcharuk, O. Pometun, O. Savchenko, S. Trubacheva, O. Pexota va boshqalar o‘z ilmiy tadqiqotlarida keng ma‘noda yoritib berishgan.

Xorijiy tadqiqotchilar P.Kuper, I.Jinga, B.G.Mak-Intayr, N.P.Nvorgu, P.Ololube, B.Stouns, D.Vuds va boshqalar kompetentsiya va metodik kompetentsiyani o‘rganishga katta hissa qo‘shdilar.

Metodik bilimlar kognitiv sohaga tegishli bo‘lib, ko‘nikmalarni o‘z ichiga oladi, kompetensiyalar esa bilim va ko‘nikmalarni real hayotiy vaziyatlarda amaliy qo‘llash bilan bog‘liq. Shu sababli, bo‘lajak iqtisodiyot fani o‘qituvchilarini tayyorlash nafaqat ma‘lum bir fanni o‘qitish metodikasi bilan bog‘liq bo‘lgan turli fanlar bo‘yicha bilimlarni fanlararo yoqtirishga, balki kompetensiyalarni egallashga va rivojlantirishga ham qaratilishi kerak [5].

Barkamollik o‘qitishning yakuniy maqsadi bo‘lishi kerak va ushbu fan bo‘yicha o‘qitish metodikasi muvaffaqiyati odamlarga samarali bo‘lishi uchun usullar, uslublar va o‘qitish va o‘qitish tizimini faollashtirishga qanchalik e‘tibor qaratilishiga bog‘liq. professional

o'qituvchilarning vazifalarini bajarish. Demak, kompetensiya bilimdan tashqari, shaxsning tajribaviy, psixologik, ixtiyoriy va boshqa belgilovchi omillari bilan birga uning o'quv jarayonidan kelib chiqadigan vazifani bajarishga tayyorgarligini ham o'z ichiga oladi. Metodik kompetensiyalar o'qituvchilarning nazariy va tajribaviy bilimlarini samarali o'qitish maqsadida amaliy faoliyatida qo'llash qobiliyatini anglatadi [6].

Yevropa Kengashining Xalqaro Komissiyasi o'z hujjatida "kompetentlik" tushunchasini umumiy yoki asosiy kompetensiyalar, asosiy ko'nikmalar, o'qitishning asosiy usullari, o'zaro ta'lim va ko'nikmalar, asosiy g'oya, asosiy bilimlar deb hisoblaydi.

Yevropa Ittifoqi ekspertlari "kompetentlik" atamasini yangi vaziyatlarda ta'lim yutuqlaridan faol foydalanishni ta'minlaydigan "bilim va ko'nikmalarni qo'llash qobiliyati" [4] sifatida tavsiflaydi.

Ta'lim, yutuqlar va ta'limning xalqaro standartlari bo'limi atamani aniqladi.

"Kompetensiya" - bu samarali harakat qilish, vazifa yoki ishni bajarish qobiliyati. Kompetentlik shaxsga kasbiy sohada yoki faoliyatda tegishli standartlarga erishish uchun samarali harakat qilish yoki kasbiy vazifalarni bajarishga imkon beradigan bilim, ko'nikma va munosabatlar majmuini o'z ichiga oladi. Xalqaro standartlar bo'limi vakolatlarni baholashni osonlashtirish uchun olingan bilim, ko'nikma va ta'lim yutuqlari kabi ko'rsatkichlarni belgilashni taklif qiladi.

Metodik kompetensiya muammosi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlari tahlili B.Adolf, M.Goryunov, A.Semibratova, A.Elizarov, M.Lebedyev, O.Shilov, M. Xolodna va boshqalar kabi yirik tadqiqotchilar tomonidan tekshirilgan.

Metodik kompetensiya kontseptsiyasiga oid so'nggi yillardagi tadqiqotlarning tahliliy tahlili shuni ko'rsatdiki, ushbu toifaning mohiyati turli xil kasbiy toifalarning malaka talablariga javob beradigan turli xil mazmunga ega.

Tadqiqotchi T. Volobuevaning ta'kidlashicha, Metodik kompetensiya o'qituvchining kasbiy faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar majmui bilan belgilanadi: prognostik, loyihalash, obyekt-Metodik, tashkiliy, pedagogik improvizatsiya, ekspert [3].

Demak, V.Smironova quyidagi ta'rifni beradi: metodologik kompetensiya ma'lum darajadagi ta'limni o'zlashtirish uchun inson vazifalari va mas'uliyatini bajarishga umumiy tayyorgarlik tayyorligi va qobiliyati sifatida talqin etiladi. Metodik kompetensiya - bu o'qituvchining pedagogik faoliyatining ijodiy yo'nalishini ta'minlaydigan, o'quvchining umumiy intellektual madaniyat (tadqiqot) faoliyatiga ega bo'lgan qobiliyatlari va imkoniyatlarini

obyektiv baholashni ta'minlaydigan kasbiy kompetentsiyaning ajralmas qismidir. jahon ta'lim makonida ro'y berayotgan integratsiya jarayonlari va tendentsiyalari [1].

M. Opachko «fizika o'qituvchisi»ning ta'lim va malaka toifasini hisobga olgan holda ta'kidlaydiki, Metodik kompetentsiya umuman o'qituvchilarni tayyorlash sifatini ta'minlaydi va o'qituvchining maktabda fizikani o'rganish bo'yicha o'qitish va o'quv jarayonini loyihalash samaradorligini belgilaydi [7].

E.Vegner geografiya o'qituvchilarining Metodik kompetensiyasi o'quvchining ilmiy-tadqiqot va amaliy o'quv faoliyatiga yordam beradigan Metodik bilim va malakalar tizimini o'z ichiga oladi, deb hisoblaydi [2].

V. Danilovich ushbu kategoriyani quyidagicha tushunadi: jismoniy tarbiya va sport sohasidagi tadqiqotchilarning Metodik kompetensiyasi yuqori malakali ilmiy xodimlarning ish samaradorligini bilim bilan emas, balki "olish" va sharhlash qobiliyati bilan belgilanadi. bilimlarni ijodiy, shuning uchun ular yuqori darajadagi Metodik tayyorgarlikka ega bo'lishlari, odatiy usullar bilan erishib bo'lmaydigan noan'anaviy muammolarga yangi echimlarni topish uchun murakkab tadqiqot ko'nikmalarini qo'llashlari kerak [8].

Xorijiy tadqiqotchilar umumiy metodologik kompetensiyalarni o'quv faoliyatini katta, o'rta, qisqa vaqtlar uchun loyihalash deb hisoblaydilar; maktab qarorida o'quv rejasini tuzishda pedagogika va ixtisoslik didaktikasi bo'yicha bilimlardan foydalanish; o'quv dasturi nuqtai nazaridan ta'lim faoliyatini loyihalash, tashkil etish va amalga oshirish; o'quv sikli, maqsadi va dars turiga muvofiq o'qitish strategiyasidan foydalanish; didaktik yondashuv samaradorligi uchun resurslarni boshqarish [5].

N. P. Ololube metodologik kompetensiyalarni biror narsa qilish va vazifani bajarish uchun etarli ko'nikma va bilimga ega bo'lish tartib-qoidalari sifatida belgilash mumkin degan xulosaga keldi. Bundan tashqari, metodologik kompetensiyalarni ularning funktsional elementlariga qarab tavsiflash mumkin: samarali ish usullariga moslashish; bajariladigan vazifani tahlil qilish; jarayonni boshlash; topshiriqni bajarish va protseduralarni tahlil qilish [6].

Shunday qilib, ushbu toifaning mohiyati shundan iboratki, Metodik kompetentsiya tegishli ta'lim va malaka darajasini va kelajakdagi mutaxassislarning barcha turdagi samarali kasbiy faoliyatni mustaqil ravishda tashkil etishga tayyorligini ta'minlaydi.

Metodik kompetentsiyaning mohiyatini tushunish uchun "metodika" va "kompetentlik" toifalarining talqinini ko'rib chiqish zarur. Falsafiy lug'atlarda «metodologiya» deganda: 1) nazariy va amaliy ishlarni tashkil etish va qurish tamoyillari va usullari tizimi hamda ushbu tizim nazariyasi [7]; 2) voqelikni o'rganish va o'zgartirish usullarini o'rgatish; 3) muayyan fanda qo'llaniladigan tadqiqot usullari majmui [5, b. 12].

“Kompetensiya” va “kompetentlik” tushunchalari turli ma’noga ega, taniqli olimlar V.Krayevskiy va O.Xutorskiy “kompetentlik” va “kompetentlik” atamalarini ajratib ko‘rsatib, kompetensiya lotincha “competentia” son ma’nosini bildirishini tushuntiradi. odamlar yaxshi biladigan, xabardor bo‘lgan va ma’lum tajribaga ega bo‘lgan masalalar. Muayyan sohadagi kompetensiya bu masalani oqilona baholash va unda samarali harakat qilish imkonini beradigan tegishli bilim, tajriba va qobiliyatlarning kombinatsiyasini anglatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ишмухамедов Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Услубий тавсиялар. Тошкент – 2004
2. Қурбонов М.,Бегматова Д. Физика практикum ишларини миқдорий баҳолашнинг дидактик асослари. Т., Университет. 2008.
3. Ergasheva X.Yu. How to start teaching children second languages at home// Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi. – Namangan, 2020. Махсус сон. – Б. 407-410. (13.00.00. № 30)
4. Ergasheva X.Y. Teaching second language to Very Young Learners // Pedagogical Sciences/colloquim-journal#13(24) ISSN 2520-6990, December, 2018. – Pages 18-20.
5. Ergasheva X.Y. Communicative approach to second language teaching in preschool education // Horison: Journal of Humanity and Artificial Intelligence#13(24) ISSN 2835-3064. 2023, – Pages 499-502. (Global Impact Factor 9.7)
6. Umarov A.A. Maktabgacha ta’limda til o’rgatish konsepsiya va tamoyillari // Pedagogika nazariyasi// “Xorijiy tillarni o’qitishda innovatsion yondashuvlar” mavzusida Xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya, Namangan, ISSN 18-19-23./ 6 bet, 18 May 2023 yil.
7. Umarov A.A. Pedagogik nazariya va amaliyotda bo’lajak o’qituvchining axborot kompetentsiyasini rivojlantirish konsepsiyasi // Guliston Davlat Universitet Axborotnomasi// Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 2, UDC 378.147 / 254-258 betlar, 2023-yil 30-iyun.
8. Isakova Maftuna. The most effective techniques for teaching English in EFL and ESP programs// Pedagogical sciences and teaching methods.